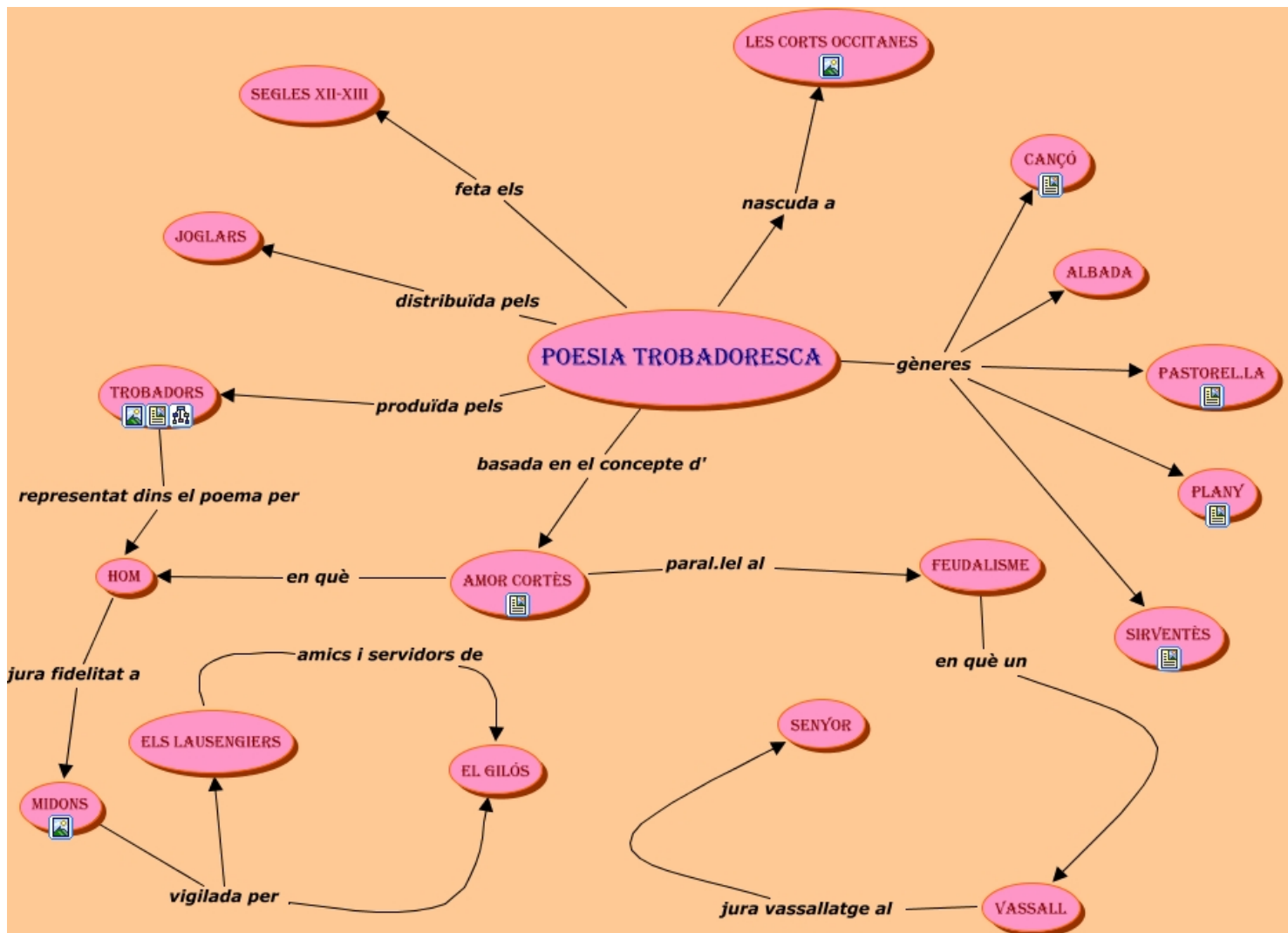

Literatura medieval: els trobadors

Assenyalau el gènere trobadoresc de cada fragment:

De vós, Marquès, qui es refia
no té amor ni companyia;
i ha de tenir ben après
que amb vós pot anar de dia,
prò de nit, ai! Res de res.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.
Guillem de Berguedà

Bon companyó, canto enllà del portell.
No dormiu més, que ja sento l'ocell
que cerca el dia volant pel boscatge.
¡Ai si el gelós us venia a fer ultratge!
¡l adés serà l'alba!
Girault de Borneilh

Entre Lleida i Bellvís
prop d'un riu, entre dos jardins
estaven una pastoreta
i un pastor, vestit de terlis,
que jeien entre flors de lis,
besant-se damunt l'herbeta.
Cerverí de Girona

Canto molt trist, amb dol al cor,
pel gran dolor que m'ha garfit.
Ha mort, ai las, el més lluït
cavaller, en Ponç de Mataplana,
que era cortès, lleial, ardit,
ornat de bons capteniments,
un dels millors, molt generós,...
Guillem de Berguedà

Cançoneta lleu i plana (1172)

Cançoneta lleu e plana,
leugereta, ses ufana,
farai, e de Mon Marques,
del traichor de Mataplana,
q'es d'engan farsitz e ples.
*A, Marques, Marques, Marques,
d'engan etz farsitz e ples.*

Marques, ben aion las peiras
a Melgur depres Someiras,
on perdetz de las denz tres:
no i ten dan que las primeiras
i son e non paron ges.
*A, Marques, Marques, Marques,
d'engan etz farsitz e ples.*

Del bratz no-us pretz una figa,
que cabreilla par de biga
e portatz lo mal estes;
ops i auria ortiga
qe·l nervi vos estendes.
*A, Marques, Marques, Marques,
d'engan etz farsitz e ples.*

Marques, qui en vos se fia
ni a amor ni paria;
gardar se deu totas ves
qon qe·z an; an de clar dia,
de nuoitx ab vos non an ges.
*A, Marques, Marques, Marques,
d'engan etz farsitz e ples.*

Marques, ben es fols qui·s vana
c'ab vos tenga meliana
meins de brajas de cortves;
et anc fills de crestiana
pejor costuma non mes.
*A, Marques, Marques, Marques,
d'engan etz farsitz e ples.*

Versió actual

Cançoneta lleu i plana,
lleugereta i sense ufana.
escriuré de Mon Marquès,
traïdor de Mataplana,
que d'engany és ple i obès.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.

Brindo, Marquès, per les pedres
de Melgur, prop de Someres,
on, de dents, vau perdre'n tres;
prô no essent les davanteres
es pot dir que no ha estat res.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.

Vostre braç, pobreta biga,
té menys força que una figa
i el teniu bastant malmès;
si li feu fregues d'ortiga
el podreu tornar a dur estès.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.

De vós, Marquès, qui es refia
no té amor ni companyia;
i ha de tenir ben après
que amb vós pot anar de dia,
prô de nit, ai! Res de res.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.

Ben boig, Marquès, és qui es vana
de jeure amb vós sense b'rana
ni calces de cordovès';
mai cap fill de cristiana
costums tan bruts s'ha permès.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.

Guillem de Berguedà

1. A quin gènere trobadoresc pertany i a qui va adreçat? Justifica'n la resposta.

2. Quin és el tema del poema?

3. Cada cobla (estrofa) presenta una mala qualitat del marquès de Mataplana. Identifiqueu-la.

4. Quin metre té el poema? Té rima assonant o consonant?

5. Identifiqueu les rimes masculines (rima en paraula aguda) i les femenines (rima en paraules planes o esdrúixoles) del poema.

6. Trobeu les figures retòriques següents:

Epítet (adjectiu que subratlla una qualitat d'un substantiu)

Comparació (presentació d'un fet com igual a un altre)

Metàfora (identificació entre un element real i un imaginari)

Encavalcament (quan la frase acaba en el vers o hemistiqui següent)

Hipèrbaton (consisteix en l'alteració de l'ordre dels mots habitual)

7. Expliqueu la diferència entre un trobador i un joglar.

8. Definiu el concepte d'amor cortès i quins personatges hi tenen un paper destacat.

9. Què és el "senhal" (senyal)?

Solucions

Assenyaleu el gènere trobadoresc de cada fragment:

De vós, Marquès, qui es refia
no té amor ni companyia;
i ha de tenir ben après
que amb vós pot anar de dia,
prô de nit, ai! Res de res.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès.
Guillem de Berguedà

És un sirventès personal

Bon companyó, canto enllà del portell.
No dormiu més, que ja sento l'ocell
que cerca el dia volant pel boscatge.
¡Ai si el gelós us venia a fer ultratge!
¡l adés serà l'alba!
Girault de Borneilh

És una alba o una alhada

Entre Lleida i Bellvís
prop d'un riu, entre dos jardins
estaven una pastoreta
i un pastor, vestit de terlis,
que jeien entre flors de lis,
besant-se damunt l'herbeta.
Cerverí de Girona

És una pastorel·la

Canto molt trist, amb dol al cor,
pel gran dolor que m'ha garfit.
Ha mort, ai las, el més lluit
cavaller, en Ponç de Mataplana,
que era cortès, lleial, ardit,
ornat de bons capteniments,
un dels millors, molt generós,...
Guillem de Berguedà

És un plany

Cançoneta lleu i plana (1172)

1. A quin gènere trobadoresc pertany i a qui va adreçat? Justifica'n la resposta.

La *cançoneta lleu i plana*, com a gènere, és un sirventès personal, adreçat a Ponç de Mataplana, amb la intenció clara de criticar aquest noble. L'autor, Guillem de Berguedà, ho destaca capgirant les qualitats que defineixen la cavalleria: l'honor, la lleialtat, la força física, la valentia en la lluita i la cortesia amb les dames.

2. Quin és el tema del poema?

Podem formular la temàtica del sirventès en aquests termes: l'atac personal i injuriós contra el noble Ponç de Mataplana, el qual se serveix de la negació de qualsevol virtut cavalleresca, física o moral –simbolitzades centralment per l'encongiment del seu braç–, a través de la sàtira més sarcàstica i l'insult més cruel. Una burla despietada de la qual el propi trobador se'n retracta.

3. Cada cobla (estrofa) presenta una mala qualitat del marquès de Mataplana. Identifiqueu-la.

La primera cobla defineix el marquès de Mataplana com un traïdor i un mentider.

La segona cobla es presenta la dentadura del marquès. El trobador se'n riu perquè li falten tres dents, que no són pas les del davant, és a dir, les incisives.

La tercera cobla critica el braç del marquès, que és feble i malmès, el qual no el pot dur estès.

La quarta cobla fa referència que el marquès no és una persona de fiar i menys encara de nit perquè té un costat fosc. El trobador també afegeix que no té ningú qui l'estimi.

La cinquena cobla fa al·lusió que qualsevol dona és ben boja de dir que jeu amb el marquès sense barana ni calces de cordovès.

4. Quin metre té el poema? Té rima assonant o consonant?

El poema s'estructura en cobles, les posseeixen més d'una rima, formades per quintets heptasil·labs (amb rima aabab), seguides d'un apariat que rima amb el darrer en forma de refrany, que es repeteix a cada cobla. L'estructura rítmica, doncs, conforma una retronxa o composició que conté un refrany, de manera que rimen entre sí els versos femenins i masculins (ffmfmm).

5. Identifiqueu les rimes masculines (rima en paraula aguda) i les femenines (rima en paraules planes o esdrúixoles) del poema.

Can/ço/ne/ta/ lleu i/ pla/na, 7a (conté una sinalefa)

lleu/ge/re/ta i/ sen/se u/fa/na. 7a (conté dues sinalefes)

es/criu/ré/ de/ Mon/ Mar/quès, 7b (conté un diftong creixent)

tra/i/dor/ de/ Ma/ta/pla/na, 7a (hi ha una dièresi que trenca el diftong i fa de nucli sil·làbic)

que/ d'en/gany/ és/ ple/ i o/bès. 7b (conté una sinalefa que haurien de ser-ne dues, però hi ha una llicència mètrica perquè el vers sigui heptasil·lab)

Ai,/ Mar/quès/, Mar/quès/, Mar/quès 7b

que/ d'en/gany/ sou/ ple/ i o/bès. 7b (conté una sinalefa que haurien de ser-ne dues, però hi ha una llicència mètrica perquè el vers sigui heptasil·lab)

Les rimes planes són femenines ("plana", "ufana") i les rimes agudes són masculines ("Marquès", "obès"). Les rimes són totes recurrents: les femenines apareixen en els versos 1, 2 i 4 de cada cobla i les masculines apareixen en els versos 3, 5, 6 i 7 de cada cobla.

6. Trobeu les figures retòriques següents:

Epítet (adjectiu que subratlla una qualitat d'un substantiu)

Epítet: és un adjectiu que subratlla una qualitat d'un substantiu.

“Cançoneta lleu i plana,
lleugereta i sense ufana” (vers 1 i 2)

Comparació (presentació d'un fet com igual a un altre)

Comparació: presentació d'un fet com a igual a un altre.

“Vostre braç, pobreta biga
té menys força que una figa” (vers 15 i 16)

Metàfora (identificació entre un element real i un imaginari)

Metàfora: identificació entre un element real i un imaginari.

“Ai, Marquès, Marquès, Marquès
que d'engany sou ple i obès” (vers 6 i 7)

L'element real és l'engany (terme A) i l'element imaginari és ple i obès (terme B), en què per mitjà de la metàfora el trobador vol expressar que el marquès és un home molt mentider. És una metàfora pura o metàfora *in praesentia* en què els dos elements (terme real i terme imaginari) són ambdós presents.

Encavalcament (quan la frase acaba en el vers o hemistiqui següent)

Encavalcament: quan la frase acaba en el vers o hemistiqui següent.

“Vostre braç, pobreta biga
té menys força que una figa” (vers 15 i 16)

“De vós, Marquès, qui es refia
no té amor ni companyia” (vers 22 i 23)

“Ben boig, Marquès, és qui es vana
de jeure amb vós sense b'rana” (vers 29 i 30)

Hipèrbaton (consisteix en l'alteració de l'ordre dels mots habitual)

Hipèrbaton: consisteix en l'alteració de l'ordre dels mots habitual.

“que d'engany sou ple i obès.” (vers 7)
“on, de dents, vau perdre'n tres;” (vers 10)
“costums tan bruts s'ha permès” (vers 33)

7. Expliqueu la diferència entre un trobador i un joglar.

El trobador és l'autor de les composicions poètiques i musicals i el joglar és qui recita aquestes composicions amb acompanyament musical.

8. Definiu el concepte d'amor cortès i digueu quins personatges hi tenen un paper destacat.

L'amor cortès o *fin'amor* és la traducció literal de l'occità d'amor fidel, en què el trobador jura fidelitat a la dama (*midons* o *dompna*) mitjançant un pacte, tot imitant el pacte de vassallatge del feudalisme.

Els personatges que tenen un paper destacat són l'hom (el trobador), la midons o *dompna* (la dona) i el gilós (el marit de la dama que té gelosia), és a dir, els personatges típics d'un triangle amorós.

9. Què és el "senhal" (senyal)?

El *senhal* o senyal és el pseudònim de la dama a la qual anaven dirigides les poesies amoroses que escrivia el trobador i sempre apareixia a la tornada.